

15 MAYIS 1919 İZMİR'DE YUNAN MEZALİMİ

BÜLENT ÇUKUROVA

Paris Konferansı'nda, Dörtler Kurulunca, 12 Mayıs 1919'da İzmir'i işgal kararı verilmiştir. Amiral Calthorpe'un, işgal kararını Türklere takriben 10 saat kadar önce haber vermesi de, bu kurulca alınan karar dolayısıyladır. Kararın Türklere geç tebliğinin sebebi de, Türklere az zaman bırakmak ve muhtemel bir karşı koymanın önlenmesidir.¹

İşgalden önce, İzmir'deki Türk yönetimi İtilâf Devletleri kuvvetlerine başvurarak, işgalin diğer büyük devletlerce yapılmasını istediye de, karşılanmayacağı cevabını almışlardır.² İşgal notasının İstanbul'a bildirilmesi de bir sonuç vermeyince, Vali İzzet işgali protesto etmekten başka çare bulamamıştır.³

Sabah saat 5'den itibaren İzmir ile telgraf muhaberesi kesilmiş ve durum derhal 57. Fırka Kumandanı Şefik Bey tarafından Harbiye Nezareti'ne bildirilmiştir⁴. Haberleşmenin bu şekilde ani kesilmesi, bir gün önce karaya çıkarılmış olan İngiliz bahriyelilerinin telgrafhaneleri istilâsı dolayısıyla olsa gerektir.

15 Mayıs sabahı erken saatlerden itibaren Türk ve Rum ahali sokaklara çıkmış, Kordon ve Rum mahallesi Yunan bayraklarıyla donatılmıştır⁵. Gece Amalthia matbaasında Türkçe ve Rumca basılan, Zafiriu tarafından kaleme alınmış olan beyannameler⁶ ahaliye dağıtılmıştır. Bu beyannamelerde, İzmir civarının askerî işgal altına alınacağı ve herkesin işiyle gücüyle

¹ Akşin, Sina. Paris Barış Konferansı'nın Yunanlıları İzmir'e Çıkarma Kararı. *III. Askerî Tarih Semineri Bildirileri* (Gnkur. Bas., Ankara, 1986). sh. 181.

² Altay, F., İzmir Faciasının Muhakemesi. *Belleten XXXIII/89* (1959) sh. 147; Askerî Tarih Stratejik Etüd (ATASE) Arşivi. A. 1/1, K. 14, D. 72, F. 81/1.

³ Jaeschke, Gotthard, Kurtuluş Savaşı ile İlgili İngiliz Belgeleri. T.T.K. Bas., Ankara 1971.sh.78.

⁴ ATASE Arşivi. A. 1/1, K. 14, D. 72, F. 4/1.

⁵ ATASE Arş. A. 1/3, D. 74, F. 15/1-3.

⁶ ATASE Arş. A. 1/1, K. 14, D. 72, F. 78/2-14.

uğraşarak, devletlerin müzakere sonucu verdikleri karara itimat etmeleri istenmiştir⁷.

Saat 8 civarında 6 Yunan nakliye gemisi, yanlarında bir İngiliz savaş gemisi ile limana girmiş, iskelelere yanaşmıştır.⁸ Yunan askerlerinin karaya çıkışı sırasında, İzmir kiliselerinin çanları çalarken, yerli Rumlarca "Zito Venizelos" bağırışları arasında askerlere çiçekler fırlatılmış, İzmir Rum Metropolit Hristostomos, altın sırmalı elbiseler giymiş olduğu halde, Zafiriu'yu karşılamıştır.⁹ Metropolit ve Aya Fotini'nin rahipleri, Yunan bayrakları önünde diz çökerek ağlayıp, ilâhîler söylerken,¹⁰ Hristostomos ahalîyi kışkırtıcı nutuklar atıyordu.

İlk çıkan Yunan müfrezelerinin¹¹ bir kısmı, Pasaport Polis Karakolunu işgal edip, polisleri merkeze almış¹², Yunan savaş gemilerinden çıkan askerler sokak başlarını tutmuşlardı¹³.

9.30'dan biraz önce karaya çıkan Efzon alaylarından birisi Göztepe, diğeri tam aksi yönde ilerleyerek, İzmir'i işgale başlamışlardır. 4. Alay Evangeliki Okuluna, 5. Alay Aydın hattı yakınlarındaki tütün deposuna yerleştirilmiş, buralarda Rum ahali çoğunlukta olduğundan olay çıkmamıştır¹⁴. Avcılar Klübü önünden I/38 Efzon Alayı karaya çıkmış, II/38. Alayı takiben karantina'ya ilerlemiştir¹⁵. Bu alayın başında atı üzerinde giden kumandanı, Yunan bayrağı taşıyan bir asker ve süngüülü iki muhafız izlemiştir¹⁶. Bu sırada yerli Rumlar Efzonların etrafını sarmıştı ve Yunan kuvvetleri etrafında bulunan Rum gazetecilerin ellerinde revolverler göze çarpıyordu¹⁷.

⁷ ATASE Arş. A. 1/1, K. 14, D. 72, F. 27/7-42.

⁸ ATASE Arş. A. 1/3, K. 11, D. 80, F. 1/2-3; A. 1/3, D. 87, F. 70; A. 1/3, D. 74, F. 15/1-3.

⁹ *Memleket*. (Sansür) ATASE Arş. A. 1/4, K. 73, D. 244-275, F. 13; *Peyam-ı Sabah*. 21.5.1919.

¹⁰ Bujak, 1918-1922. Yunan Ordusunun Seferleri. Çev.: İbrahim Kemal. İstanbul, 1939.sh.179.

¹¹ İzmir'in işgaline dair raporlardan, bunların zookişi kadar olduğu anlaşılmaktadır.

¹² ATASE Arş. A. 1/1, K. 14, D. 72, F. 78/2-14.

¹³ Bayar, Celâl. Ben de Yazdım. c. VI, İstanbul, 1968.sh.1790.

¹⁴ Bayar. a.g.e., sh.1792.

¹⁵ Yunan Genelkurmay Başkanlığı Harp Tarihi Dairesi. Küçük Asya Harekâtı. I. kısım. Çev.: Koço Teodoridis. K. Ioannis Emirce. Atina, 1956 (tek tercüme ATASE Kütüphanesinde) sh.51..

¹⁶ ATASE Arş. A. 1/4, K. 73, D. 24, F. 16/1; A. 1/1, D. 72, F. 78; *Ati*. (Sansür) ATASE Arş. A. 1/4, K. 73, D. 244, F. 16..

¹⁷ ATASE Arş. A. 1/1, K. 14, D. 72, F. 78/2; A. 1/1, K. 14, D. 72, F. 81..

İşgalden önce, İzmir'de görevli Türk askerlerinden bir kısmı olacakları tahmin ederek, silâhlarıyla birlikte şehir dışına kaçmışlardır¹⁸. Efzon Birliği, saat kulesini geçip, Kemeraltı'nın girişine geldiği sırada ilk kurşun patlamıştır. Yunan askerlerinin ateşi, kışlanın doğu cephesini tuttuğundan, ahali demir parmaklıkları aşmaya çalışmış ve bu, izdihama neden olmuştur¹⁹. Ateşin başladığı anda geçen olayları, kışlada bulunan Süreyya Bey raporunda: "...O sırada kışla kapısı karşısında toplanmış olan müslümanlardan silâhsız on-onbeş kişilik bir kitlenin üzerine, bir Efzon neferi hücum ederek, bu küçük topluluğu dipçik ve süngü ile dövdüğü sırada, bir el silah atılmış ve bunun üzerine Yunan askerleri tarafından ateş açılmıştır. Taarruz sırasında kaçarak daireye giren, muhtelif unsurlara mensup yirmiden fazla şahıs dahi yukarıya alınmışlardır. Bunlar içinde Rum çocukları ve iki de gazete muhabiri bulunuyordu. Bundan sonra taarruz halinde bulunan üç süngü ve bir mitralyözlü Yunan askeri daireye hücumu hazırladıkları sırada, gazete muhabirlerinin Rumca ihtarı üzerine, ateşin sonuna kadar dairededekiler daima süngü ve ateşle tehdit ve bilhassa "Zifiri" adlı bir Efzon askerinin vahşî muamelesi altında bulunduk..." şeklinde anlatılmaktadır²⁰.

3 metre genişliğinde bir bayrak taşıyan Yunan neferinin ilk kurşun ile yere devrilmesi, Yunanlıların şaşkınlığına yol açmış, bu olay üzerine Kemeraltı caddesini dolduran Türklerin doğuya, İkiçeşmelik istikametine paniğe kapılarak kaçması, Yunan askerlerinden bir kısmının kaçanlara ateş açmasına neden olmuştur. Otuzbeş metrelik bir masafe içinde yaklaşık 60 kadar Türk, Yunan askerlerince vurulmuştur.²¹

Kışlanın her üç katında dağınık bulunan subaylar, ateşin başlaması üzerine orta katta birleşmiş, ateşin şiddetine, göre, koridorun bir aşağı, bir yukarı ucuna geçmişlerdir. Kendilerinin ateş etmediğini göstermek isteyen subaylar, beyaz bir mendili aşağı sallandırmışlar, telgraf zabiti Mülâzim-ı Evvel Celâl Efendi'nin kışlanın orta kat penceresinden bunu uzatması üzerine Yunan ateşi daha da şiddetlenmiştir. Bu ateş neticesi Celâl Efendi hafif yaralanmış, üst kattaki bir subay şehit olmuştur. Bu sırada, kışla

¹⁸ ATASE Arş. A. 1/3, D. 74, F. 15/1-3..

¹⁹ ATASE Arş. A. 1/1, K. 14, D. 72, F. 80/1..

²⁰ İzmir'in Suret-i İşgali. Dahiliye Nez. Yay., sh. 21-23..

²¹ Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Arşivi, K. 93, F. 27284. Bu olay Yunanlıları memnun etmiş, önce hakaretle yetinen Rumlar, bu hadiselerle fiilî tecavüze başlamışlardır. *Hadisat*. (Sansür) 19 Mayıs 1919. ATASE Arş.A. 1/4, K. 73, D. 244-275, F. 12..

önünde ateş açan Yunan kuvvetlerinden başka Leon torpidosundan da²² kışlaya ateş açılmıştır²³. Ali Nadir Paşa ateşin kesilmediğini görünce, beyaz bir perdeyi kopartıp, uzun bir sırığın ucuna takarak, aşağıya sallandırmıştır. Bunun üzerine Yunan ateşi kesilince, dışarıdaki Yunan zabitlerinden subaylara dokunulmayacağına dair şeref sözü alınmış, Ali Nadir Paşa, yanında Kolordu Kurmay Başkanı Abdülhamit Bey ve 56. Tümen Kumandanı Hürrem Bey, arkasından da diğer subay, astsubay ve erler kışlanın önüne çıkmıştır. Ali Nadir Paşa'ya subaylara dokunulmayacağına dair söz veren Yunan subayı, Paşa'nın şakağına tabancasını dayamış, Yunanlı bir yüzbaşının ihtarı üzerine tabanca çekilmişse de subay, Paşa'nın kalpağını yere çarparak, Paşa'yı tokatlamıştır²⁴.

Kışladan alınan subay ve erler, hükümetden Pasaport'a kadar bir kafiye halinde yürürlerken, balkonlardan üzerlerine taşlar atılmış, küfürler edilmiş, yerli Rumlar önde gidenlerden tutabildiklerini bıçaklamışlardır²⁵. Yunan askerlerinin yanında bu mezalim sırasında, daha önce Salib-i Ahmer kanalıyla asker kıyafetine sokulmuş olan yerli Rumlar da oldukça etkili olmuşlardır²⁶. O sırada çok büyük bir yağmur sağanağının başlaması²⁷, kitle halinde Türklerin öldürülmesinin önüne geçmiştir. Çünkü yağmur yağarken, yerli Rumlar mağazalara, kahvelere, gazinolara sığınmışlar ve buradan yapabildikleri kadar, Türk subaylarına hakarete bulunmuşlardır.

Türk askerleri kışladan çıkarılmadan önce üzerlerinde bulunan herşey alınmıştı. Elleri yukarıda yürütülen subaylar içinde, Averof'dan karaya çıkmak isteyen Yunan askerlerine daha önce izin vermemiş olan Süleyman Fethi Bey de bulunuyordu. Fethi Bey de diğer subaylar gibi "Zito Venizelos" şeklinde bağırılmak istenmiş, kabul etmediği için süngülenmiştir²⁸. Karşıyaka vapur iskelesinde de Yunan askerleri bir binbaşından çiz-

²² ATASE Arş. A. 1/1, K. 14, D. 72, F. 65, 65/1; Âtî. (sansüre) A. 1/4, K. 73, D. 244-275, F. 16/1.

²³ ATASE Arş. A. 1/1, K. 14, D. 72, F. 81/1..

²⁴ ATASE Arş. A. 1/1, K. 14, D. 72, F. 60.

²⁵ ATASE Arş. A. 1/4, K. 73, D. 244, F. 16/1; A. 1/1, K. 14, D. 72, F. 65; A.1/1, K. 14, D. 72, F. 78/2-14.

²⁶ Tasvir-i Efkar. 20.5.1919 (sansür) ATASE Arş. A. 14, K. 73, D. 244-275, F. 13.

²⁷ T.İ.T.E. Arş. K. 93, F. 27284.

²⁸ Bayar a.g.e., c. VI, sh. 1799-1800. İşgale dair tüm raporlarda bu bilgi mevcuttur. Fethi Bey ve yine Yunanlılarca süngülenen Şükrü Bey, Yunan hastanesine kaldırılmış, 2 gün sonra her ikisi de ölmüştür. Arif Bey raporunda bu ölümlerin sebebini, yaralıların Yunan hastanesine kaldırılmış olmalarına bağlamaktadır. (ATASE Arş.A. 1/1, K. 14, D. 72,

melerini istemişler, binbaşı istediklerini yapmayınca süngüleyerek şehit etmişlerdir²⁹.

Kafile halinde yürütülen bu subay ve erlerden sağ kalanların büyük kısmı tevkif edilerek, Patris vapuruna hapsedilmişlerdir³⁰. Patris vapuruna çıkarken, beyaz flâmayı kışladan beri taşıyan subayın elindeki flâmanın ucu, Patris'te nöbetçi bir efzona değmiş, efzon, subayımızı süngülemiş ve tedavi edilmeden olduğu yerde bırakılan subay şehit olmuştur³¹. Patris'de de subaylara yapılan işkenceler devam etmiştir³². Esir alınan subaylardan bir kısmı Averof'a³³, bir kısmı Sporting Klüp ilerisindeki askerî karargâha³⁴, bir kısmı ise, depolara, borsa hanı kahvelerine hapsedilmişlerdi³⁵. İşgal sırasında 8 Türk subayı şehit olmuş, 22 si yaralanmış, 27 subayın aki-betinden haber alınamamıştır³⁶.

Rumlar tarafından o gün yakalanan polis ve jandarmalar da öldürülmüştür. Olaydan 15 gün sonraya kadar denizden birçok ceset çıkarılmıştır. Bu cesetler arasında, boğazlarından zincirle birbirine bağlanarak denize atılıp, boğulmuş üç polisin cesedinin de sahile vurması dikkati çekmiştir³⁷. Bu olaylar sürerken, deniz dalgalarıyla Türklerin cesetlerinin açığa sürüklendiği de görülüyordu³⁸. İzmir'deki olaylar, Denizli Kalem Reisi Miralay Tevfik Bey'in Harbiye Nezareti'ne çektiği telgrafta şu şekilde anlatılmaktadır: "Dünden beri İzmir'den alınan malumata nazaran, işgalin yalnız İzmir şehri istihkâmâtına münhasır kalmayıp, Yunan askerinin evvela İzmir kışlasında toplu bulunan askerlerden 300 kadarını şehit ettikle-

F. 81/1.) Gerçekten süngülenenlerden İstihkâm Kaymakamı olan Yrb. Cemil Bey de birçok yerinden yaralanmış, fakat İtalyan hastanesine kaldırılmış olması (tavassutla yapılabilmıştır) hayatını kurtarmıştır (ATASE Arş.A. 1/1, D. 72, F. 81/1.)

²⁹ ATASE Arş. A. 1/1, K. 14, D. 72, F. 65, 65/1.

³⁰ ATASE Arş.A. 1/1, K. 14, D. 72, F. 32; Harp Tarihi Vesikalari Dergisi. s. 27. Ves. no.897.

³¹ ATASE Arş. A. 1/1, D. 72, F. 81.

³² Vapurda 30 kişilik kamaralara 150 kişi doldurulmuş, 48 saat iâşe verilmemiştir (ATASE Arş. A. 1/1, D. 72, F. 81; A. 1/3, D. 74, F. 72/1-5).

³³ ATASE Arş. A. 1/3, D. 74, F. 15/1-3.

³⁴ ATASE Arş. A. 1/1, K. 14, D. 72, F. 65, /5/1.

³⁵ ATASE Arş. A. 1/4, K. 73, D. 244-275, F. 16/1.

³⁶ ATASE Arş. A. 1/4, D. 103, F. 10/2; A. 1/1, K. 14, D. 72, F. 39/1; A. 1/1, K. 14, D. 72, F. 40; A. 1/3, D. 74, F. 72/6-7; A. 1/4, K. 73, D. 244-275, F. 15/1.

³⁷ ATASE Arş. A. 1/1, K. 14, D. 72, F. 78/2-14.

³⁸ ATASE Arş. A. 1/1, K. 14, D. 72, F. 65.

rini ve bir kısım askerinin de silâhları ile dağlara çekildikleri maruzdur....”³⁹.

Mülkî memurlar da efzonların bu tür muamelelerine maruz kalmışlardır. İşgal sabahı neşredilen beyannameler dolayısıyla Türk memurları göreve gelmişlerdir. Hükûmet binası karşısındaki askerî otelin üst katında mevzilenen Yunan askerleri, binaya ateş etmeye başlamışlardır. Çekilen beyaz bayrak kâr etmemiş, içeri giren askerlere, valilik makamında oldukları anlatıldıysa da, mülkî memurların çoğu dövülmüş, üzerlerinde bulunanlar alınmış ve jandarmaların formaları sökülmüştür⁴⁰. Mülkî memurların kafilesi Pasaport önlere geldiğinde, yerli Rumlarla, efzonlar tarafından yapılan saldırılardan birinde, Kolağası Mustafa Necati Bey süngülenerek öldürülmüştür. O gün kışlada babasının yanında bulunan oğlu, bunu görünce babasının naaşı üzerine yatarak çırpınmaya başlayınca, çocuk da süngülenerek yaralanmıştır⁴¹. Vali İzzet ve diğer memurlar binadan çıktıktan sonra⁴², Yunan mümessili bir otomobile yanaşarak İzzet ve oğlunu kendi otomobiline bindirmiştir⁴³.

İzmir’de mezalim başladığı sırada, birçok kadın ve çocuk Ziraat Bankası girişindeki merdivenlere sığınmış, efzon erleri süngülü tüfekleriyle bu kalabalık arasına dalarak, buradaki bütün kadın ve çocukları süngülemiştir⁴⁴. Türklerin Yunan askerlerince öldürülmeleri dolayısıyla, bütün Kordon, kışla civarı ve hükûmet binasının önü cesetlerle dolmuş,⁴⁵ bu cesetlerden çoğu, ayaklarına ve boyunlarına demirler bağlanarak denize atılmışlardır.⁴⁶

Yedi sekiz yaşındaki çocukların da aralarında bulunduğu Mekteb-i Sultanî talebeleri, izci oldukları bahanesiyle tutuklanmışlardır⁴⁷.

³⁹ ATASE Arş. A. 1/3, K. 11, D. 80, F. 23.

⁴⁰ ATASE Arş. A. 1/1, K. 14, D. 72, F. 78/2-14.

⁴¹ ATASE Arş. A. 1/1, K. 14, D. 72, F. 78/2-14.

⁴² ATASE Arş. A. 1/4, K. 73, D. 244, F. 16/1. Atı’den sansüre edilen bir habere göre birkaç Rum valiyi dövmüş, vali yaveri de apolletleri söküldükten sonra dövülmüştü.

⁴³ ATASE Arş. A. 1/1, K. 14, D. 72, F. 78/2-14. Hadisat’dan sansüre haberde valinin, İngiliz konsolosluğuna sığınarak bu uygulamayı Amiral Calthorpe nezdinde protesto ettiği bildirilmiştir. Mavroudis, İzzet Bey’in sonradan bu davranışı dolayısıyla cezalandırılabilceğini düşünüp, onu İngiliz konsoloshanesine bırakmış olmalıdır.

⁴⁴ ATASE Arş. A. 1/1, K. 14, D. 72, F. 78/2-14

⁴⁵ H.T.V.D. s. 37, ves. no. 907.

⁴⁶ H.T.V.D. s. 37, ves. no. 907.

⁴⁷ ATASE Arş. A. 1/1, K. 14, D. 72, F. 81

Limandaki kayık ve vapurlara ateş açılmış, bir İtalyan vapuru da bu ateşe maruz kalmıştır. Yunanlılar, İtalyanların Türklere silâh verdiğini, silâhların bu kayıklarla taşındığını ileri sürmüşlerdir⁴⁸.

İzmir fecayiine dair gelen raporların özetlenmesi ile hazırlanan yazıda: "...Yunan askeri tarafından yapılan işgalde, gerek Yunan askeri ve gerekse yerli Rum ahali tarafından islâmlara yapılan mezalim ve fecayi hiçbir memleketin düşman tarafından darben işgalinde bile görülmuş ve işi tilmış değildir..." denmektedir⁴⁹. Yapılan bütün bu mezalim sırasında, Bozkaya civarında dokuz, Seydiköy civarında da bazı müslümanların açıkta bırakılan cesetlerini defne hiçbir müslüman cesaret edememiştir⁵⁰. Gureba Hastanesine 200 cenaze getirilmiştir. Bir kısım Türk cesetleri, Bahri-baba Parkındaki bir gereç çukuruna doldurulmuş, hapishane yakınındaki Jandarma Dairesi civarının da cenazelerle dolu olduğu görülmüştür⁵¹.

Olaylar sırasında, vaka mahallini gezen Amerikalı subaylardan çoğu duruma müdahale etmemiştir⁵². Fakat aksi harekette bulunan Amerikalıların mevcudiyeti de dikkati çekmiştir. Maliye Müfettişi Muvaffak Bey bir Amerikalı ile ilgili olayı şöyle anlatmaktadır: "..Kafile, gümrük binası önüne geldiği sırada, tabanca ve bıçaklarla donanmış, tehditler fırlatan yerli Rumlardan müteşekkil bir kafile, zavallıların üstlerine atıldılar. Bu sırada bir Amerikan subayının görünmesi, bu kanlı boğuşmayı durdurdu. Bu Amerikalı şahitten utanan Yunan subayları, yerlileri o an için dağıttılar...". Bunun yanında Amerikalı bir kadın Patris vapurundaki ve diğer depolara hapsedilen esirleri dolaşmış, Yunan subayları nezdinde teşebbüslerde bulunarak, esirler için lokantalardan yemek getirilmesini sağlamıştır⁵³.

Gemilerde hapsedilmiş bazı Türklerin, Yunanistan'a götürülme teşebbüsüne de bir İngiliz torpidosu engel olmuştur⁵⁴.

İşgal gününü anlatan Yunan kaynakları bu konuda oldukça taraflı bilgiler vermektedir. Örneğin, Yunan Genelkurmayınca hazırlanan resmî

⁴⁸ ATASE Arş. A. 1/4, K. 73, D. 244-275, F. 16/1.

⁴⁹ ATASE Arş. A. 1/1, K. 14, D. 72 (55), F. 55/1, 80/1-6.

⁵⁰ ATASE Arş. A. 1/1, K. 14, D. 72, F. 78/2-14.

⁵¹ Bir başka raporda Türklerin, 700 den fazla zayıat verdikleri belirtilmektedir. Bu arada Yunan askerleri ve yerli Rumlardan da 150 kişi ölmüştür. ATASE Arş. A. 1/4, K. 73, D. 244, F. 16/1.

⁵² ATASE Arş. A. 1/1, K. 14, D. 72 (55), F. 78.

⁵³ ATASE Arş. A. 1/1, K. 73, D. 244- F. 16/1.

⁵⁴ Âfî. (Sansür) ATASE Arş. A. 1/4, K. 73, D. 244, F. 16/1.

harp tarihinde olaylar: "... Rumlardan bir kısmı çatışma esnasında geriye yönelerek, Gümrük ve Vilâyet Konağı arasındaki Sahilyolu ile ara sokakları doldurdu. Bunların arasına sivil elbise ile Türkler karıştı. Bıçak ve tabancalarla gizlice, kalabalık arasına girerek birçok Rumları öldürdüler. Bu olay, hadiseyi bizzat gören 1/3 Efony Alayı Kumandanı tarafından bildirildi. Aynı zamanda sahildeki bazı evlerin pencerelerinden ateş açıldı⁵⁵ ...Kargaşalık yüzünden halkın bir kısmı denize düştü; bunların bir kısmı boğuldu... Esirler Patris gemisine gönderiliyordu... Yakalananlardan hiçbirini ne öldürüldü, ne de fena bir muameleye tâbi tutuldu... İzzet Bey'in yakalanmamasının yegâne sebebi, Yunan askerleri tarafından tanınmamasıydı... Müsademe neticesinde zayıat miktarı: Yunanlılardan 2 ölü er, 34 yaralı er, 9 sivil yaralı, Türklerden 5 ölü er, 8 subay ve 8 er yaralı. Diğer uyruklulardan, 47 ölü ve yaralı... kötü niyetli bir takım kimseler, öğleyn dolu ile başlayan şiddetli yağmurdan dolayı kargaşalıktan faydalanarak, birçok dükkânları, hususiyle Türk mahallelerindeki dükkânlara girerek, yağmaya başladılar..."⁵⁶ şeklinde anlatılır.

İşgal başlamadan önce, Yunan askerlerinin bir mezalim ve yağma hareketine girişebilecekleri düşünülmüş, Kolordu kasalarındaki bütün para avans olarak, subaylara dağıtılmak istenmişti. Bu paranın bir kısmı dağıtılmış, bir kısmı da dağıtılamadan ateş başlamıştı. Paralarını alan subay ve mülkî memurlar da zaten esir alındıkları sırada soyulmuşlar ve üzerlerindeki evrak da dahil olmak üzere bütün paraları alınmıştı⁵⁷. Bunun yanında askerî teçhizata, devlete ait bütün mallara ve zarurî ihtiyaç maddelerine de el koyulmuştu⁵⁸. Ali Nadir Paşa'nın raporuna göre, içinde 50.000 liradan fazla para olan Kolordu ve istihkâm kasaları tamamen soyulmuştur⁵⁹.

İşgal sırasında suçlu görülen bazı şahıslar Harbiye Nezareti'ne bildirilmiştir. Örneğin 13 Haziran'da Harbiye Nezareti'ne çekilen bir telgrafta XVII. Kolordu Erkân-ı Harbiye Riyasetinde görevli Bağdatlı Abdülhamit'in, silâh ve mühimmatın içeriye nakline mani olduğu, vatanseverleri

⁵⁵ İlk kurşunun atılmasından sonra, askerî otele ve civardaki birkaç yerden ateş edildiği görülmüştür. Hasan Tahsin'in ilk kurşunu atmasından sonra, diğer Türklerden bazıları da silâhlarını ateşlemişlerdir. Ateş edenlerden biri olan Ahmet adlı otel müstahdemi, bir saat sonra otele giren Yunan askerlerince şehit edilmiştir. T.İ.T.E. Arş. K. 93, F. 27284.

⁵⁶ Yunan Gnkur. a.g.e., sh. 54-58.

⁵⁷ ATASE Arş. A. 1/3, D. 87, F. 70-71.

⁵⁸ ATASE Arş. A. 1/3, D. 74, F. 71/1-4.

⁵⁹ Resmî bir başka belgeye göre ki bu daha doğru olmalıdır. XVII. Kolordu mirî kasalarından yağmalanan para ve evrakın değeri 23.142.690 kuruştur. ATASE Arş. A. 1/3,

önemli görevlerden aldığı, bu görevlere Irak ve Suriyelileri getirdiği bildirilmiştir⁶⁰. Yalnız, bu tip şahısların ikinci plânda kaldığı, asıl suçluların işgale izin veren askerî ve mülkî yöneticiler olduğu da gözönünde tutulmalıdır.

Telgrafhaneler de bu işgal ve yağma hareketinden kurtulamamıştır. Olaylar sırasında, Punta, Buca, Seydiköy telgraf merkezleri yerli Rumlar tarafından basılarak, mefruşat, para kasaları, telefon makineleri, müvezzi çantaları ve resmî mühürler tamamen yağmalanmıştır⁶¹.

Zabıtlere yapılan bu hareketler Yunanlıları tatmin etmemiş, Rum ahali ve izci çocukların yol göstermeleriyle, esir subayların evleri yağmalanmıştır⁶². Daha Yunanlılar karaya çıktıkları ilk anda yerli Rumlar, derhal İslâm mahallelerine hücum etmek istemişler ve fırsat beklemişlerdi⁶³. Çatışma başlayınca, bunu fırsat bilen Rumlar, hemen bir gün önceki komşularının, memurların evlerini yağmaya başlamışlardı⁶⁴. Alabildikleri eşyayı almışlar, alamadıklarını tahrip etmişlerdi. Hükûmet binasında yapılan yağma olayını Ali Kemal Sırrı Bey raporunda şöyle anlatmaktadır: "Hükûmet dairesi tamamen altüst edilmiş, yazıhanelerin çekmeceleri süngülerle kırılmış, evrak imha edilmiş, bütün kasalar kırılarak, içindekiler alınmış, hokka ve kaleme varıncaya kadar dairede hiçbir şey bırakılmamış, Vali Bey'in odasındaki maroken takımlar kesilerek, marokenleri çalınmış, bütün telefonlar tahrip edilmiş, kışlanın bütün malzemeleri pencerelerden kışla avlusuna atılarak kullanılamaz hale getirilmiştir..."⁶⁵.

Vilâyet merkezi olarak Ayafotini Kilisesi'ni, konsolosluk olarak Avcılar Klübünü kullanan Yunanlılar, postaneleri işgal ettikten sonra, amansız bir sansür koymuşlardır⁶⁶.

D. 74, F. 71/1-4; A. 1/4, D. 103, F. 22/6-10; işgal sırasında Yunanlılar tarafından subayların üzerinden alınan eşya ve para cetveli 12 sh. tutmaktadır. (F. 67/10). Değeri ise, 127.882 lira tutmaktadır.

⁶⁰ ATASE Arş. A. 1/3, K. 11, D. 80, F. 70.

⁶¹ ATASE Arş. A. 1/4, K. 85, D. 244-275, F. 70.

⁶² ATASE Arş. A. 1/1, K. 14, D. 72, F. 78/2-14; A. 1/3, D. 74 F. 15/1-3'de İslâm çarşısı ile, hıristiyan mahallesindeki bütün Türk dükkânların soyulduğu, kasaların kırıldığı belirtilmektedir.

⁶³ ATASE Arş. A. 1/4, K. 73, D. 244, F. 13.

⁶⁴ ATASE Arş. A. 1/4, K. 73, D. 244-275, F. 12, 14.

⁶⁵ ATASE Arş. A. 1/1, K. 14, D. 72, F. 78.

⁶⁶ ATASE Arş. A. 1/1, K. 14, D. 72, F. 78.

Babıali işgal saatlerinde İzmir ile haberleşip, tedbirler almaya çalışırken, İzmir'in işgali haberi gelmiştir. Bu haber üzerine Padişahın emri ile, Sadaret dairesinde bir toplantı yapılarak İngiltere, Fransa, İtalya ve Amerika Fahri Komiserlerine birer nota verilmiştir.⁶⁷

İşgal günü Aydın'dan çekilen bir telgrafta, İtilâf Devletleri tarafından işgal edilen İzmir ve Kolordu ile haberleşmenin kesildiği, işgalin mahiyetinin anlaşılmadığı, ahalinin heyecanda olduğu İstanbul'a bildirilmiştir⁶⁸. Başkumandanlık Vekâleti'nin ve Harbiye Nezareti'nin saat 11'den sonra İzmir ile haberleşmesinin kesilmesi ve merkezin, İzmir'in durumundan haber alamaması dolayısıyla İstanbul, İzmir çevresinde işgal edilmemiş telgrafhanelerle haberleşmekten başka bir şey yapamamıştır. Çekilen bu telgraflardan birinde nerelere tel çekilebildiği sorusuna verilen cevapta: "...Bu sabah Karşıyaka merkezi, işgalden evvel bu haberi verdi ve Yunan askeri için hazırlanıyormuş. Bizden Menemen ve Manisa'ya, Nife, Aydın'a tel vardır. İzmir istihkâmları dün akşam işgal olundu ve iki fırka Yunan askeriyle işgal edildi. Bugün saat onbire kadar tren ve telefon hatlarımızda muntazaman haberleşilebiliyordu. Bu saatten beri, vasıtaların dahi işgali anlaşıldı. Millî tezahürat pek hazin ve heyecan vericidir. İzmir Maşatlığında toplanan kırk elli bin silâhlı kişi⁶⁹, Yunan işgalinden dolayı mitingler yapmaktadır... Bir kısım asker ve subay Ödemiş üzerinden geri çekilmiştir."⁷⁰

İzmir'deki olayları, ertesi gün tahliye olunan bir telgraf memuru şöyle anlatmaktadır: "...Dün dörtbuçukda tahliye olundum. Elde ettiğim birkaç memurla haberleşmeye başladık. Haberleşme ve posta muamelesinin yapılmasını İngiliz telgraf memuru söylemiş, onun beyanına dayanarak başladık. Telgrafhane İngiliz müfrezesince işgal altındadır. 15 Mayıs saat yedide Yunan askeri tarafından işgal başladı. Biraz sonra Kordon'da ve hükûmet civarında silah sesleri duyulmasıyla, Yunanlılar bunu saldırı sayarak rastladıklarını toplayıp çeşitli hakaretlerle hapsedmişlerdir. Bu hakaret herkese yapılmıştır. Yalnız bu sabah birçok gayretten sonra Valinin

⁶⁷ Söylemezoğlu, Galip Kemalî. Başımıza Gelenler. Yakın Bir Mazinin Hatıraları (1918-1922). Kanaat Kitabevi, İstanbul, 1939, sh. 96; Kocatürk, Utkan. Atatürk ve Türk Devrimi Kronolojisi (1918-1938). A.Ü.T.İ.T.E. Yay., A.Ü.Bas., Ankara, 1973, sh. 28.

⁶⁸ H.T.V.D. s. 37, ves. no. 896.

⁶⁹ Burada 14 Mayıs gecesi yapılan mitingden bahsediliyor olsa gerektir. Bu sayı çok abartılmıştır. Bunun da sebebi miting sırasında salalar verilmesi, davullar çalınması, yakılan ateşler, nutuklar ve maşatlığın projektörlerle taranmış olmasıdır.

⁷⁰ ATASE Arş. A. 1/1, K. 14, D. 72, F.5/ 1-2,8.

Calthorpe'a gittiği haberini alabildik. Kumandan ve diğer dairelerden haberimiz yoktur. Karakollar Yunanlıların elindedir. Hükûmetimiz adına bizden başka kimse yoktur. Telgrafi okuyunuz, size ne daire, ne şahıs olmadığını, tamamının tevkif edildiğini söylüyoruz. Ortalıkda bizden başka kimse yoktur⁷¹.

İşgal Kuvvetleri Kumandanı Miralay Zafiriu da işgalle ilgili olarak Atina'ya aşağıdaki telgrafi çekiyordu :

"... Saat dörtbuçukda torpido filosunun öncüleri ufukta görünmüştür. Averof ve Limni zırhlılarından çıkarılan müfrezeler, rıhtımı, gümrüğü işgal ile, bütün mevkiileri işgal etmişlerdir. Saat ikide, mukavemetsiz olarak Çanakkale istihkâmı⁷², bir Yunan müfrezesi tarafından işgal altına alındı. Sabahleyin saat sekizbuçukda, Patris vapurundaki Efzon Kıtaları karaya çıkarılmıştır. Çıkarma kuvvetlerini taşıyan vapurlar, çıkarma işlemine başlamıştır. Saat yedibuçukda askerlerin ilk kısmı çıkarılmış ve müteakiben diğer Yunan kıtaları da çıkarılmıştır. Bütün kalelerin, bahriye müfrezeleri tarafından işgalinden sonra, şehir içine doğru askerî müfrezeler gönderilmesine başlanmıştır. Yunan Başkumandanı General Paraskevopoulos çektiği bir telgraf ile, İzmir Hellenizmini selamlamıştır"⁷³.

⁷¹ ATASE Arş. A. 1/1, K. 14, D. 72, F. 3/2.

⁷² Yenikale olmalı.

⁷³ *Peyam-ı Sabah*. 21.5.1919.